

4. Sadovy`j M. (2013). Diyal`nisny`j ta sy`stemny`j pidhid u pedagogichnij spadshhy`ni V. O. Suxomly`ns`kogo. [Actual and systematic approach in the pedagogical heritage of O. Sukhomlinsky] *Naukovi zapysky` Kirovograds`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Volody`my`ra Vy`nny`chenka*. Vy`p. 123 (2). pp. 304–308 [in Ukraine].
5. Stechkevych O. (2006). Naukovo-metodologichni pidhody` realizaciyi innovacij u PTNZ. [Scientific and methodological approaches of realization of innovations in Vocational schools] *Naukova periody`ka Ukrayiny*. URL: http://novyn.kpi.ua/2006-1/08_Stchkevich.pdf [in Ukraine].
6. Stroganova G. (2011). Sy`tuaty`vny`j pidhid do profesijnoyi pidgotovky` vchy`telya ukrayins`koyi movy` [A Situational Approach to the Professional Training of Ukrainian Language Teachers] *Filologichni studiyi. Naukovy`j visny`k Kry`voriz`kogo derzhavnogo universy`tetu*. Vy`pusk 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2011_6_108 [in Ukraine].
7. Try`fonova O. (2015). Pro naukovo-pedagogichni pidhody` u doslidzhennyax. [About scientific and pedagogical approaches in research] *Naukovi zapysky` Kirovograds`kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy`tetu imeni Volody`my`ra Vy`nny`chenka. Seriya: Pedagogichni nauky`*. № 135. pp. 206–211. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2015_135_54 [in Ukraine].
8. Yakymanskaia Y.S. (2000). Lychnostno oryentyrovannoe obuchenye v sovremennoi shkole: monohrafiya. [Personally oriented teaching in a modern school]. Moskva: Sentiabr. 176 p. [in Russian].

УДК 37.091.3 : 373.3 : 004.77

Галина Марченко

аспірантка кафедри педагогіки

ORCID ID : 0000-0003-4552-6470

Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

e-mail : galina_marchenko3@ukr.net

ІСТОРИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕДІАОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА У СВІТІ

У статті розкрито історичний аспект формування медіаосвіти. Метою статті було проаналізувати й охарактеризувати особливості становлення і розвитку медіаосвіти у світі та в Україні. Завдання статті полягають у аналізі науково-методичної літератури з проблематики статті, систематизації поглядів різних учених, їх характеристики, виокремленні особливостей розвитку та впровадження медіаосвіти. У роботі використовуються методи теоретичного дослідження: порівняльний аналіз наукових джерел, узагальнення та систематизація концепцій, теорій медіаосвіти різних учених.

Основні результати досліджень: уточнено сутність поняття “медіаосвіта” з точки зору різних науковців; проаналізовано тенденції розвитку медіаосвіти у працях зарубіжних та вітчизняних науковців; розглянуто ряд міжнародних документів, що відображають особливості впровадження медіаосвіти на світовому та загальнодержавному рівнях, представлено концепції реалізації та теорії медіаосвіти; виокремлено особливості становлення медіаосвіти в Україні та визначено мету, завдання, умови та основні напрями її розвитку. Перспективи подальших досліджень полягають у порівнянні досвіду передових країн у сфері медіаосвіти із досягненнями вітчизняних науковців, виокремленні суперечностей, пошуку шляхів їх вирішення тощо.

Ключові слова: *медіа, медіаосвіта, теорії медіаосвіти, концепції медіаосвіти.*

Марченко Галина. Исторические тенденции развития медиаобразования в Украине и в мире.

В статье раскрыт исторический аспект формирования медиаобразования. Цель статьи – проанализировать и охарактеризовать особенности становления и развития медиаобразования в мире и в Украине. Задачи статьи состоят в анализе научно-методической литературы по проблематике статьи, систематизации взглядов различных ученых, их характеристике, выделении особенностей развития и внедрения медиаобразования. В работе используются методы теоретического исследования: сравнительный анализ научных источников, обобщение и систематизация концепций, теорий медиаобразования различных ученых.

Основные результаты исследований: уточнена сущность понятия “медиаобразование” с точки зрения различных ученых; проанализированы тенденции развития медиаобразования в трудах зарубежных и отечественных ученых; рассмотрен ряд международных документов, отражающих

особенности внедрения медиаобразования на мировом и общегосударственном уровнях, представлены концепции реализации и теории медиаобразования; выделены особенности становления медиаобразования в Украине и определены цели, задачи, условия и основные направления его развития. Перспективы дальнейших исследований заключаются в сравнении опыта передовых стран в области медиаобразования с достижениями отечественных ученых, выделение противоречий, поиск путей их решения.

Ключевые слова: *медиа, медиаобразование, теории медиаобразования, концепции медиаобразования.*

Постановка проблеми. В умовах зовнішнього розвитку України дієвим фактором міжкультурної взаємодії виступає медіаосвіта як необхідна складова частина освітньої політики держави, важлива умова євроінтеграційних процесів.

Міжнародна організація ЮНЕСКО визначає медіаосвіту як пріоритетний напрям культурно-педагогічного розвитку ХХІ ст. та рекомендує впроваджувати її в національні навчальні плани всіх держав, у систему додаткової, неформальної та “довічної” освіти [4, с. 12]. Як результат, більшість країн Європи починають активно реалізовувати власні ініціативи в контексті становлення та розвитку медіаосвіти у формальному та неформальному секторах освіти.

Зазначені процеси відображаються у ряді міжнародних документів, зокрема: Паризькій програмі-рекомендації з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 року), резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 року) [8], Феській декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (від 17 червня 2011 року) та Паризькій декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (від 28 травня 2014 р.) [7].

В Україні також було ухвалено Концепцію впровадження медіаосвіти (2010), проте у 2016 р. Президія Національної академії педагогічних наук України схвалила Нову редакцію Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [1].

Головною метою Концепції є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку і консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної і ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей [1].

Актуальність вивчення історичних тенденцій розвитку медіаосвіти обумовлена тим, що в освітньому середовищі виникає нова концепція освітньої діяльності, котра включає медіаосвітні стратегії.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню основних тенденцій розвитку медіаосвіти присвячено праці як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Питання теорії та методики медіаосвіти розкрито у дослідженнях таких іноземних науковців як Н. Андерсен, К. Безелгет, К. Ворсноп, Б. Дункан, Р. Кьюбі, Л. Мастерман, К. Тайнер; вітчизняних науковців: О. Барішполець, В. Колісніченко, О. Федоров, Ю. Чернявська, О. Шариков та ін.

При цьому історичні тенденції розвитку медіаосвіти були проаналізовані в працях К. Безелгет, Д. Букінгема, Л. Мастермана, Е. Харта та ін.

Серед українських дослідників питанням медіаосвіти займалися Л. Вовк, В. Іванов, В. Ковальчук, І. Колеснікова, В. Кравець, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Б. Потятиник, М. Соколова та інші.

Мета дослідження (постановка завдань). Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати процес становлення та розвитку медіаосвіти у світі та в Україні.

Виклад основного матеріалу. Суттєві зміни в інформаційному просторі стали передумовою для посилення уваги до медіаосвітніх проблем і, як результат, саме медіаосвіта є освітою ХХІ ст.

Вперше термін “медіаосвіта” був ужитий у 1983 р. на спільному засіданні сектору інформації ЮНЕСКО та Міжнародної ради з кіно та телебачення. Серед фундаторів варто виокремити видатних учених і публіцистів: А. Діозед, А. Моль, К. Норденстренг, М. Сушон та ін.

Щодо визначеності поняття “медіаосвіта”, то на сьогодні не існує єдиної точки зору серед науковців. Зокрема, в документах міжнародної організації ЮНЕСКО зазначається, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань.

Медіаосвіта (від англ. media education) – 1) специфічна автономна галузь у педагогічній теорії та практиці, завданням якої є формування і розвиток творчих, комунікативних здібностей особистості, її критичного мислення, уміння інтерпретувати, аналізувати й оцінювати медіатексти, навчання різноманітним формам самовираження за допомогою і на основі медіа; 2) окремий освітній напрям, що забезпечує підготовку дитини до ефективної взаємодії з інформаційним простором, тобто навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасних засобів масової комунікації. Розглядається як специфічна автономна галузь знань у педагогічній теорії та практиці, яку не слід, однак, ототожнювати з використанням допоміжних засобів у викладанні дисциплін в інших галузях знання; 3) підготовка учнів до життя в інформаційному просторі, до сприймання різноманітної інформації, її розуміння та усвідомлення наслідків її впливу на психіку; оволодіння способами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів; 4) система використання засобів масової інформації та комунікації (друку, радіо, кіно, телебачення, відео, комп'ютерної техніки, фотографії тощо) для розвитку індивідуальності учня [5, с. 156].

Основні завдання медіаосвіти: підготувати молоде покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, сприйняття різноманітної інформації, навчити людину обмежити її вплив на психіку, оволодіти засобами спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів.

Медіаосвіта як процес розвитку й саморозвитку особистості на матеріалах та за допомогою засобів масової комунікації має на меті формувати культуру комунікації, уміння усвідомлено сприймати, критично осмислювати, інтерпретувати медіатексти з метою розширення загальних, соціокультурних та професійно значущих знань, комунікативних та творчих здібностей сучасного учня [2, с. 247].

Медіаосвіта (media education) як специфічний напрям у педагогічній науці сформувалася ще у 1960-х роках у провідних країнах світу (США, Канада, Австралія, Франція та ін.).

Важливу роль у становленні медіаосвіти відіграє відомий канадський педагог та науковець Г. Маклюен, який вперше починає вживати медіа з метою визначення засобів масової комунікації. У 1959 р. він розробив навчальну програму для 11-го класу середніх шкіл із медіаосвіти. Г. Маклюен зазначав, що медіатексти, котрі є повідомленнями, можуть сприйматися по-різному (підтвердженням цієї думки є відома цитата Г. Маклюена: “Medium is the message” в перекладі означає “Засіб – це повідомлення”) [11].

Історично розвиток медіаосвіти пов'язують з поширенням у 40–50-х роках напрямом у педагогіці, коли навчання учнів спрямовувалося на краще розуміння творів кіномистецтва, що зумовило розквіт учнівських кіноклубів. Починаючи з другої половини 60-х років ХХ ст. зарубіжні вчені починають розглядати процес масової комунікації у широкому контексті, включаючи не тільки мистецтвознавчі, культурознавчі та семантичні аспекти цього явища, а й соціально-психологічні та, певною мірою, політичні.

В результаті, у 60-70-х роках ХХ ст. було виокремлено три оригінальні концепції реалізації медіаосвіти [6, с. 4-5].

В основі першої теорії – “візуальна грамотність” (“media literacy” або “visual literacy”) – поєднуються біхевіористичні та естетичні погляди Дж. Дьюї, а також досягнення північноамериканських учених у галузі теорії інформації та теорії масової комунікації (Г. Лассуел, М. Маклюен, К. Шенон, В. Шрам та ін.). Вона ґрунтується на тій ідеї, що людина в сучасному світі зазнає впливу різних стимулів як природного, так і соціокультурного походження. Усна та писемна мова, музика, рухомі та статичні образи, природні явища – це лише деякі з них, які вона повинні сприйняти, зрозуміти і використати належним чином. Деяко модифікована модель цієї концепції набула популярності в Австралії (Дж. Селлар).

Друга концепція зародилася наприкінці 60-х–початку 70-х років минулого століття у Великій Британії та Франції. У ній відбилася схвильованість з приводу негативного впливу на дітей та підлітків ЗМІ через низький художній рівень значної мас-медійної продукції (“масова культура”, “попкультура”), насилля на екрані, соціально-політичну дезінформацію юнацтва. Головне завдання медіаосвіти полягало у виробленні “імунітету” в учнів як протидія зовнішнім маніпуляціям їх свідомістю. Основний вихід вбачали у формуванні критичного мислення учнів (Ж. Берже, А. Дал, Л. Мастерман, М. Сушон та ін.).

На початку 70-х років у Фінляндії було оприлюднено ще одну концепцію соціально-педагогічного спрямування. Термін, запропонований у 1970 р. президентом У. Кекконеном, “інформаційний імперіалізм” характеризував нерівність у розподілі інформаційних ресурсів між розвиненими державами та країнами третього світу, внаслідок чого останнім загрожувало

національне та культурне пригноблення. У контексті цієї концепції ЗМІ розглядаються як єдиний організм, що відіграє суттєву роль у життєдіяльності сучасного суспільства.

У свою чергу, російський провідний теоретик медіаосвіти О. Федоров виокремлює такі основні теорії медіаосвіти [9]:

1. *“Ін’єкційна” теорія медіаосвіти* (її ще називають “протекціоністською”, “теорією громадянського захисту”, “теорією культурних цінностей”). У контексті цієї теорії вважається, що медіа здійснює потужний вплив на аудиторію (переважно негативний), тому основна мета медіаосвіти – стабілізувати негативний ефект надмірного захоплення медіа. Такий підхід популярний у США. Починаючи з 1930-х–1940-х рр., американські педагоги розглядали медіа як “агента культурної деградації”. У 1990-х роках на підтримку цієї теорії виступає утворена при ЮНЕСКО Міжнародна палата “Діти і насильство на екрані”, яка вивчає негативний вплив медіа на дитячу аудиторію.

2. *Теорія медіаосвіти як джерела “задоволення потреб” аудиторії*. Теоретичною основою якої є “споживання і задоволення” у сфері медіа. Тобто вплив медіа на аудиторію обмежений, учні можуть самостійно правильно обирати й оцінювати медіатекст відповідно до своїх потреб.

3. *“Практична” теорія медіаосвіти* (“медіаосвіта як таблиця множення”): вплив медіа на аудиторію обмежений, головне – формування практичного уміння користуватися медіаапаратурою, в тому числі й для створення власних медіатекстів.

4. *Теорія медіаосвіти як засобу формування “критичного мислення”*. Згідно цієї теорії основною метою медіаосвіти є захистити учнів/студентів від маніпулятивного впливу. Як результат, необхідно розвивати критичне мислення стосовно медіатекстів і дати орієнтири в умовах надлишку різної інформації, навчити грамотно сприймати її, розуміти, аналізувати, мати уявлення про механізми і наслідки її впливу на глядачів, читачів і слухачів. Будь-яка інформація потребує осмислення, тому учні/студенти повинні вміти визначити: розбіжності між поданими і загальновідомими фактами, що потребує додаткової перевірки; надійність джерела інформації; припустимі і неприпустимі твердження; розбіжності між головною і другорядною інформацією; упередженість суджень; силу аргументу тощо.

5. *Марксистська теорія медіаосвіти*. ЗМІ здатні маніпулювати громадською думкою і масовими настроями на користь певних соціальних груп. Стратегія навчання молодого покоління зводиться до вивчення політичних, соціальних та економічних аспектів медіа, аналізу численних суперечностей, що містять ці аспекти з точки зору певного класу.

6. *Семіотична теорія медіаосвіти* є повною протилежністю марксистській теорії, оскільки акцентує увагу на проблемі мови медіа, а не на політичному чи соціальному змістові медіатексту. Медіа засоби досить часто прагнуть приховати знаковий характер своїх текстів. Зазвичай, аудиторія надто пасивна стосовно “читання” медіатексту. Тому метою медіаосвіти є допомогти правильно читати медіатексти, навчити правилам декодування медіатексту, опису його змісту, асоціацій, особливостей мови тощо.

7. *Культурологічна теорія*: масмедіа пропонують певну інтерпретацію дійсності, аудиторія, в свою чергу, перебуває у процесі діалогу з медіатекстами. Вона не просто “зчитує” інформацію, а самостійно аналізує, вкладаючи різні змісти в медіатексти. Звідси, головна мета медіаосвіти – допомогти зрозуміти, як медіа можуть збагатити знання, сприйняття тощо. “Ключові поняття” медіаосвіти, ролі стереотипів у суспільстві, що поширюються за допомогою медіа – це все виступає в якості змісту медіаосвіти. Медіапедагоги спрямовують свою діяльність на те, щоб навчити оцінці і критичному аналізу медіатекстів.

8. *Естетична теорія медіаосвіти* подібна до культурологічної теорії. Проте головна мета медіаосвіти полягає в тому, щоб допомогти зрозуміти основні закони і мову художнього спектра інформації, розвивати естетичне (художнє) сприйняття і смак, здатність до кваліфікованого аналізу художніх медіатекстів. У контексті цієї теорії зміст медіаосвіти спирається на вивчення мови медіакультури, авторського світу творця художнього тексту, історію медіакультури (кіномистецтва, художнього телебачення тощо).

У ХХ ст. у країнах Східної Європи (насамперед, у Радянському Союзі) естетична теорія була провідною протягом багатьох десятиліть, аж до 90-х рр. ХХ ст. Серед діячів цього напрямку варто виокремити: О. Баранова, І. Левшина, Г. Поличко, Л. Прессмана, Ю. Усова. Зокрема, Ю. Усовим була запропонована поетапна розробка кіноосвіти молодіжної аудиторії, що передбачає розвиток аудіовізуального сприйняття, уяви, зорової пам’яті, навичок інтерпретації, аналізу, самостійного критичного мислення; Л. Прессман виокремив педагогічні підходи до використання технічних засобів у процесі медіаосвіти.

Серед бувших республік Радянського Союзу найактивніше медіаосвіта розвивається в Росії. Вагомий внесок у її розвиток зробив професор, доктор педагогічних наук О. Федоров – основоположник наукової школи медіаграмотності та медіакомпетентності в Росії. Під його керівництвом розпочато підготовку педагогів-медіадидактів у вищих навчальних закладах Російської Федерації, з 2005 р. він – головний редактор журналу “Медиаобразование”, а з 2014 р. – почесний Президент асоціації кіноосвіти і медіапедагогіки в Російській Федерації. Автор низки наукових праць з медіаосвіти, медіапедагогіки, зокрема, він досліджував питання історії становлення медіаосвіти як у Росії, так і в світі в цілому [9].

Також це перший російський медіапедагог, що отримав почесну міжнародну нагороду “Глобальна медіа і інформаційна грамотність – 2019” (Global Media and Information Literacy Award) (24 вересня 2019). Ця нагорода надається щорічно за підтримки міжнародної організації ЮНЕСКО за вагомий внесок в області інформації та медіа, дослідникам медіакультури, педагогам, творчим робітникам, активістам, асоціаціям та іншим групам осіб, що інтегрують медіа та інформаційну грамотність у свою діяльність, використовуючи інноваційні підходи [10].

Міністерство освіти Росії ще у 2002 р. офіційно зареєструвало вишівську спеціалізацію “Медіаосвіта” (03.13.30). Того ж року в Таганрозькому педагогічному інституті розпочалася підготовка медіапедагогів для роботи в школах. Серед основних напрямів розвитку медіаосвіти в Росії можна виділити:

- загальну орієнтацію на розвиток особистості (включаючи формування естетичної свідомості, художнього сприйняття, смаку; розвиток критичного мислення, творчих потенцій індивідуальності в руслі ідей гуманізму);

- врахування психологічних особливостей, спектра реальних інтересів і переваг дитячої та молодіжної аудиторії;

- розробка критеріїв розвитку медіасприйняття і здатності до критичного, художнього аналізу медіатекстів;

- удосконалення моделей, програм, методик, форм проведення занять з учнями та студентами на матеріалі медіа (у тому числі з використанням закордонного досвіду);

- модернізацію матеріально-технічної бази навчання;

- введення у шкільні програми курсів, що передбачають вивчення медіакультури [3, с. 297].

В Україні сформувалося декілька осередків розвитку медіаосвіти: Київ (Інститут вищої освіти, Інститут соціальної та політичної психології АПН України), Харків (Харківський національний університет імені Н. Каразіна) та Львів (Інститут екології масової інформації при Львівському національному університеті імені І. Франка). Крім того, медіаосвітні курси є частиною багатьох навчальних планів у декількох вищих навчальних закладах (наприклад, видавничо-поліграфічного факультету НТУ України “КПІ”).

У червні 1999 р. Вченою радою Львівського національного університету імені І. Франка було створено міждисциплінарний науково-дослідний підрозділ – Інститут екології масової інформації, який очолив професор, доктор філологічних наук Б. Потятиник. Інститут проводить дослідження за трьома напрямками: медіафілософському (осмислення функціонування та впливу масової комунікації на культуру і цивілізацію), медіакритичному (аналіз медіадискурсу) та медіапросвітньому (спрямований на поширення знань про масмедіа серед широкого загалу).

Перші дослідження на базі інституту було проведено у 2000 р. По їх результатам у 2002 р. відбулася Міжнародна науково-практична конференція “Медіаосвіта як частина громадянської освіти”. Інститут неодноразово був ініціатором конференцій, семінарів, круглих столів як всеукраїнського, так і міжнародного рівнів, де обговорювалися тенденції та новації в українській і світовій медіаосвітніх системах.

1 лютого 2012 р. на кафедрі журналістики ЛНУ ім. І. Франка було відкрито кафедру нових медій, яку очолив Б. Потятиник, де готуються магістри спеціалізації “Інтернет-журналістика”. Завдання кафедри нових медій – це забезпечити навчальний процес, спрямований на формування вмінь студентів готувати мультимедійні матеріали.

У 2009 р. було відкрито нову кафедру “Медіакомунікацій” при Харківському національному університеті імені В. Каразіна. Кафедра створена для підготовки студентів за магістерською програмою і передбачає можливості реалізації навчальних авторських проектів у медіасфері, майстер-класи фахівців з медіа, використання у навчальному процесі інтерактивних мультимедійних технологій тощо.

Національна академія педагогічних наук України у 2010 р. розробила Концепцію впровадження медіаосвіти в Україні, що передбачала проведення комплексу заходів, спрямованих на

розвиток медіаосвіти та формування медіаграмотності на рівні загальноосвітніх та вищих навчальних закладів, а також закладів післядипломної освіти; 21 квітня 2016 р. було схвалено нову редакцію цієї концепції.

Згідно цієї концепції *головною метою медіаосвіти* є формування медіакультури особистості в середовищі значущих для неї спільнот (малих груп, родин, навчальних і виробничих колективів, місцевих громад тощо). Головними завданнями медіаосвіти є сприяння формуванню медіаінформаційної грамотності, медіаімунітету, рефлексії і критичного мислення, здатності до медіаторчості, спеціалізованих аспектів медіакультури.

У Концепції впровадження медіаосвіти визначено три основні етапи її реалізації: 1. Експериментальний (2010–2016 рр.). 2. Етап поступового укорінення медіаосвіти та стандартизації її змісту (2017–2020 рр.). 3. Етап подальшого розвитку медіаосвіти та забезпечення її масового впровадження (2021–2025 рр.). Пріоритетною умовою реалізації концепції є її наукове забезпечення, також серед умов її впровадження варто виокремити:

- удосконалення нормативно-правової бази взаємодії мас-медіа і освітніх інституцій на всіх рівнях;

- забезпечення готовності фахівців системи освіти до розв’язання медіаосвітніх проблем і суперечностей, що потребує перебудови звичних форм роботи, вдосконалення змісту і форм підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації;

- якісне програмно-методичне та інформаційне забезпечення;

- активізація міжгалузевої і міжнародної взаємодії, здійснення спільних наукових проєктів, проведення круглих столів, міжвідомчих семінарів, конференцій, фестивалів з медіаосвіти [1].

Ухвалення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні є своєрідним підґрунтям для розвитку медіаосвіти в цілому, адже передбачає організацію низки заходів (семінарів, конференцій, проєктів), що є практичним кроком у її реалізації.

Зокрема, 1–2 лютого 2018 р. стартував проєкт для “Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність”; здійснюється проєкт IREX (Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів) спільно з Академією української преси та інтернет-проєктом Stop-Fake за підтримки Посольства США та Великої Британії в Україні. Програма має на меті сформувати в учнів закладів середньої освіти навички медіаграмотності, навчити критично мислити та розрізняти факти від дезінформації.

Активну роль у розвитку медіаосвіти для різних вікових груп здійснює Академія української преси (АУП). АУП заснована у 2001 р. та підтримується європейськими та американськими інституціями; є незалежною організацією та сприяє поширенню медіаграмотності та європейських стандартів журналістики, інформуючи суспільство за допомогою досліджень, навчання та публікацій фахових видань тощо.

Місія АУП – впровадження медіаосвіти у навчальний процес через формування та підтримку групи лідерів-медіапедагогів, залучення світового досвіду з впровадження медіаосвіти. Реалізація цієї місії відбувається через створення програми навчальних курсів та підготовку методичних та навчальних матеріалів. Зокрема, Міжнародний благодійний фонд “Академія української преси” випустив перший підручник “Медіаосвіта та медіаграмотність” для студентів педагогічних ВНЗ і слухачів інститутів післядипломної освіти.

Також за підтримки Академії української преси у вересні 2013 р. було створено портал “Медіаосвіта та медіаграмотність”. Це інтерактивна платформа для взаємодії медіапедагогів з метою відкритості та публічності процесів у медіаосвітньому просторі. Структура порталу включає такі розділи: для вчителів закладів середньої освіти (початкові, середні, старші класи), для викладачів ВНЗ, для медіаспоживачів, для бібліотекарів. На порталі розміщуються новини медіаосвіти, подано розробки конспектів-уроків, презентації, поповнюється електронна бібліотека, календар подій тощо.

Отже, на сьогодні в Україні вже є певні теоретичні розробки та практичні досягнення у контексті розвитку медіаосвіти. Проте медіаосвіта повинна стати невід’ємною складовою педагогіки закладів середньої та вищої освіти і, як результат, активно впроваджуватись у освітній процес на загальнодержавному рівні.

Висновки дослідження. Перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі.

Медіаосвіта спрямована навчити усвідомлювати, аналізувати та критично осмислювати отриману інформацію, визначати походження джерел інформації та медіатекстів. Результатом медіаосвіти є формування певного рівня медіаграмотності, що дозволить суспільству протистояти дезінформаційним процесам, допоможе існувати в інформаційному просторі.

Медіаосвіта активно розвивається у багатьох країнах світу, таких як Австралія, Велика Британія, Канада, Росія, США, Франція тощо. У 2008 р. Європейським парламентом було прийнято

Резолюцію з питань медіаграмотності у світі цифрових технологій, де зазначено, що медіаосвіта повинна бути компонентом формальної освіти, доступної всім учням, обов'язковою складовою навчальної програми під час ступеневого шкільного навчання [8].

Питання медіаосвіти та медіаграмотності в Україні також надзвичайно актуальне. Пріоритетними напрямками розвитку медіаосвіти, згідно з Концепцією впровадження медіаосвіти в Україні [1], є:

– створення системи шкільної медіаосвіти, що передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для молодших класів загальноосвітніх навчальних закладів, сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів, напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для підлітків, упровадження курсу медіакультури з урахуванням профільного навчання, активізація гурткової роботи, фото-, відео-, анімаційних студій, інших позакласних форм учнівської творчості медіаосвітнього спрямування;

– розроблення стандартів фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів для системи освіти, спеціалізованих навчальних курсів для підготовки та перепідготовки фахівців медіаосвітнього профілю на базі вищої педагогічної та психологічної освіти;

– активізація співпраці вищих навчальних закладів, які готують фахівців для медіавиробництва і сфери мистецтва, з Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України та Національною академією мистецтв України, з метою проведення міждисциплінарних досліджень з проблем медіаосвіти, налагодження обміну досвідом і кадрового забезпечення викладання спеціальних дисциплін для медіапедагогів;

– налагодження повноцінного суспільного діалогу з метою оптимізації медіаосвітньої діяльності медіа, підвищення психологічної та педагогічної компетентності працівників молодіжних редакцій різних медіа, покращення якості дитячих та молодіжних програм тощо.

Отже, інноваційні процеси в освітній сфері зумовлюють пошук нових форм, методів та прийомів навчання, тому в подальших дослідженнях буде проаналізовано особливості впровадження та реалізації медіаосвіти в молодших класах загальноосвітніх навчальних закладів як первинній ланці освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні від 21.04.2016 р. URL : https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (дата звернення: 05.10.2019).
2. Маламед В. Упровадження медіаосвіти в освітній процес початкової школи. *Вісник ХДАК*. 2018. Випуск 53. С. 247.
3. Медіакультура особистості : соціально-психологічний підхід : навч. посіб. / О. Барішполець, Л. Найдонова. Київ : Міленіум, 2010. 440 с.
4. Медийная и информационная грамотность : программа обучения педагогов / А. Гриззла, К. Уилсон. Пер. на русский язык Е. Малявская. UNESCO, 2012. 200 с.
5. Медиаобразование в странах Восточной Европы / А. Федоров, А. Левицкая и др. Москва, 2014. 140 с.
6. Мороз О. Медіа-освіта : історичний аспект розвитку. *Освітологічний дискурс*. 2011. № 1 (3). С.1–11.
7. Паризька декларація ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху від 28.05.2014 р. URL : https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000226162_rus?posInSet=11&queryId=8404b51e-4748-4986-ae26-2dc872b5933f (дата звернення: 07.10.2019).
8. Резолюція о введении обязательного медиаобразования для школьников и учителей стран Европейского союза от 16.12.2008 г. URL : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN> (дата звернення: 07.10.2019).
9. Федоров А. Медиаобразование : история, теория и методика. Ростов : ЦВВР, 2001. 708 с.
10. Федоров Александр Викторович : биография. URL : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%91%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2,%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 08.10.2019).
11. McLuhan M. *Understanding Media : Intentions of Man*. New York, 1964. 318 p.

Marchenko Halyna. The development of media education in Ukraine and in the world: historical aspects

The International Organization UNESCO defines media education as a priority area for cultural and pedagogical development of the 21-st century and recommends its implementation in the national curricula of all countries of the world. Therefore, the purpose of the article is to analyze and characterize the process of formation and development of media education in the world and in Ukraine.

Media education aims to teach to understand, analyze and critically understand the information received, determine the origin of information sources and media texts. The result of media education is the formation of a certain level of media literacy, which will help to exist in the information space.

Media education is actively developing in many countries of the world, such as Australia, United Kingdom, Canada, Russia, USA, France, etc. Today in Ukraine there are already some theoretical developments and practical achievements in the context of media education development.

Adoption of the Media Education Concept in Ukraine is the basis for the development of media education in general. She provides for the organization of events (seminars, conferences, projects), which is a practical step in her implementation.

There are several centers of media education development in Ukraine: Kyiv (Institute of Higher Education, Institute of Social and Political Psychology of the Academy of Pedagogical Sciences in Ukraine), Kharkiv (Kharkiv N. Karazin National University) and Lviv (Institute of Ecology Media of the Lviv I. Franko National University). In addition, media education courses are part of many curricula at several higher education institutions

However, media education should become an integral part of secondary and higher education and, as a result, actively embedded in the educational process at the national level.

Keywords: *media, media education, theories of media education, concepts of media education.*

REFERENCES

1. Kontseptsiya vprovadzennia mediaosvity v Ukrayini vid 21.04.2016 r. [The concept of introduction of media education in Ukraine since 21.04.2016.] Retrieved from : https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_media_osvity_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (Last accessed: 05.10.2019) [in Ukrainian].
2. Malamed, V. (2018) Uprovadzhennia mediaosvity v osvithnij protses pochatkovoї shkoly [Introducing media education into the elementary school educational process]. Visnyk KhDAK. Vypusk 53. P. 247. ISSN 2522-1132 [in Ukrainian].
3. Mediakul'tura osobystosti : sotsial'no-psykholohichnyj pidkhid : navch. posib. [Personality media culture: socio-psychological approach: a textbook]. (2010) / O. Baryshpolets', L. Najd'onova. Kyiv : Milenimum. 440 p. [in Ukrainian].
4. Medijnaya i informacionnaya gramotnost' : programma obucheniya pedagogov [Media and Information Literacy: Teacher Education Program] (2012) / A. Grizzla, K. Uilson. Per. na russkij yazyk E. Malyavskaya. UNESCO. 200 p. [in Russian].
5. Mediaobrazovanie v stranax Vostochnoj Evropy [Media education in Eastern Europe] (2014) / A. Fedorov, A. Levickaya i dr. Moskva. 140 p. [in Russian].
6. Moroz, O. (2011) Media-osvita : istorychnyj aspekt rozvytku [Media education: a historical aspect of development]. Osvitolohichnyj dyskurs. № 1 (3). P.1–11. ISSN 2312-5829 [in Ukrainian].
7. Paryz'ka deklaratsiia YuNESKO z mediainformatsijnoi hramotnosti v tsyfrovu epokhu vid 28.05.2014 r.[UNESCO Paris Declaration on Media Literacy in the Digital Age since 28.05.2014]. Retrieved from : https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000226162_rus?posInSet=11&queryId=8404b51e-4748-4986-ae26-2dc872b5933f (Last accessed: 07.10.2019) [in Russian].
8. Rezolyuciya o vvedenii obyazatel'nogo mediaobrazovaniya dlya shkol'nikov i uchitelej stran Evropejskogo soyuza ot 16.12.2008 g.[Resolution on the Introduction of Compulsory Media Education for Schoolchildren and Teachers of the European Union on December 16, 2008]. Retrieved from : <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0598+0+DOC+XML+V0//EN> (Last accessed: 07.10.2019) [in Russian].
9. Fedorov, A. (2001) Mediaobrazovanie : istoriya, teoriya i metodika [Media education: history, theory and methodology]. Rostov : CVVR. 708 p. [in Russian].
10. Fedorov Aleksandr Viktorovich: biografiya [Fedorov Alexander Viktorovich: biography.]. Retrieved from: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%91%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2,%D0%>

90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 [in Russian].

11. McLuhan, M. (1964) Understanding Media : Intentions of Man. New York. 318 p. [in English].

УДК 378:004.9:355.085.5

Сергій Марченко

здобувач кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету імені Івана Франка
ORCID ID: 0000-0003-4597-3618
звідувач кафедри інформаційної боротьби
Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова,
marchenkov1978@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ОФЦЕРА ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА ДОПОМОГОЮ КЕЙС-МЕТОДУ

Стаття присвячена аналізу одного з ефективних методів ситуаційного навчання майбутніх офіцерів – кейс-методу. Розглядаються передумови застосування кейс-методу у системі професійної підготовки майбутніх офіцерів та формування у них інформаційно-аналітичних вмінь. Розкриваються сутність, ознаки та основні ідеї; визначаються переваги та недоліки при застосуванні даного методу у професійному навчанні курсантів вищого навчального закладу. Здійснюється класифікація кейс-методу та наводиться орієнтовний алгоритм роботи викладача та курсанта над кейсом. Нами спостерігається поєднання міжнародного досвіду використання ситуаційного методу з національною специфікою процесів навчання і виховання, ментальності, соціально-економічним розвитком країни.

Використання кейс-методу у процесі фахової підготовки майбутніх офіцерів сприяє орієнтації курсантів у реальних фактах, дозволяє курсантам змодельювати реальну ситуацію або проблему. У майбутніх офіцерів кейс-метод сприяє напрацюванню певних соціальних навичок: оцінка поведінки людей, вміння слухати, підтримувати дискусію або аргументувати протилежну думку, контролювати себе тощо.

Ключові слова: кейс, кейс-метод, майбутній офіцер, професійна підготовка, інформаційно-аналітичні вміння, інформаційно-аналітична діяльність, види кейсів, процес фахової підготовки.

Марченко Сергей. Формирование информационно-аналитических умений будущих офицеров Вооруженных сил Украины при помощи кейс метода

Статья посвящена анализу одного из эффективных методов ситуационного обучения будущих офицеров – кейс-метода. Рассматриваются предпосылки применения кейс-метода в системе профессиональной подготовки будущих офицеров и формирование у них информационно-аналитических умений. Раскрываются сущность и основные идеи; определяются преимущества и недостатки при применении данного метода в профессиональном обучении курсантов высшего учебного заведения. Осуществляется классификация кейс-метода и приводится ориентировочный алгоритм работы преподавателя и курсанта над кейсом. Нами наблюдается сочетание международного опыта использования ситуационного метода с национальной спецификой процессов обучения и воспитания, ментальности, социально-экономическим развитием страны.

Использование кейс-метода в процессе профессиональной подготовки будущих офицеров способствует ориентации курсантов в реальных фактах, позволяет курсантам смоделировать реальную ситуацию или проблему. У будущих офицеров кейс-метод способствует наработке определенных социальных навыков: оценка поведения людей, умение слушать, поддерживать дискуссию или аргументировать противоположное мнение, контролировать себя и тому подобное.

Ключевые слова: кейс, кейс-метод, будущий офицер, профессиональная подготовка, информационно-аналитические умения, информационно-аналитическая деятельность, виды кейсов, процесс профессиональной подготовки.

Постановка проблеми. Сучасний процес освіти перебуває в стані постійних змін, оновлення та впровадження нових методів. Ці зміни відбуваються з метою якісної та максимально швидкої підготовки сучасних фахівців, які будуть конкурентоспроможними та зможуть повноцінно реалізувати свій потенціал, мобільно реагувати на виклики інформаційного суспільства.